Адкрываючы новыя даляглядыу знешнепалітычных даследаваннях Беларусі

(да 65-годдзя Уладзіміра Еўдакімавіча Снапкоўскага)

22 мая 2019 г. споўнілася 65 гадоў вядомаму беларускаму гісторыку, доктару гістарычных навук, прафесару кафедры міжнародных адносін Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Уладзіміру Еўдакімавічу Снапкоўскаму.

Уладзімір Снапкоўскі нарадзіўся 22 мая 1954 г. у Віцебску. Яго бацька Еўдакім Афанасьевіч (1908—1984) удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне, быў кантужаны, пасля дэмабілізацыі працаваў пажарным, а маці Вера Іванаўна (1911—2000) выхоўвала пяцярых дзяцей (чатырох сыноў і дачку). У 1971 г. Валодзя скончыў сярэднюю школу № 20 г. Віцебска і паступіў на гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Тут пачала складвацца яго асоба як гісторыка. У час вучобы найбольшы ўплыў на фарміраванне гістарычнага светапогляду таленавітага юнака аказалі прафесары Л.М.Шнеерсон, Р.М.Трухноў, дацэнт М.Г.Елісееў. Пасля заканчэння гістфака БДУ ў 1976 г. У.Снапкоўскі навучаўся ў аспірантуры Інстытута гісторыі АН БССР (1976—1979 гг.).

У 1980 г. малады навуковец паспяхова абараніў кандыдацкую дысертацыю па тэме "Палітыка ГДР у адносінах ФРГ — важны элемент разрадкі міжнароднай напружанасці (1970-я гады)". Яго навуковым кіраўніком быў прафесар Акадэміі грамадскіх навук пры ЦК КПСС доктар гістарычных навук В.Ц.Фамін — ураджэнец Беларусі, спецыяліст па знешняй палітыцы нацысцкай Германіі. У 1979—1993 гг. У.Снапкоўскі працуе ў Інстытуце гісторыі АН БССР — малодшым, старшым, вядучым навуковым супрацоўнікам, а ў 1982—1988 гг. — вучоным сакратаром Аддзялення грамадскіх навук АН БССР.

У 1993 г. У.Снапкоўскі абараніў доктарскую дысертацыю па тэме "Знешнепалітычная дзейнасць Беларускай ССР (1944—1953 гг.)" (кансультант — вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута расійскай гісторыі РАН, доктар гістарычных навук прафесар А.С.Пратапопаў).

З 1993 г. Уладзімір Еўдакімавіч працуе прафесарам кафедры міжнародных адносін, праз два гады ён атрымаў і навуковае званне прафесара. У 1995—2000 гг. загадваў аддзелам нацыянальных і міжнародных адносін Інстытута гісторыі НАН Беларусі (па сумяшчальніцтве). У пачатку 2000-х гг. у якасці запрошанага прафесара выкладаў у шэрагу польскіх навучальных устаноў.

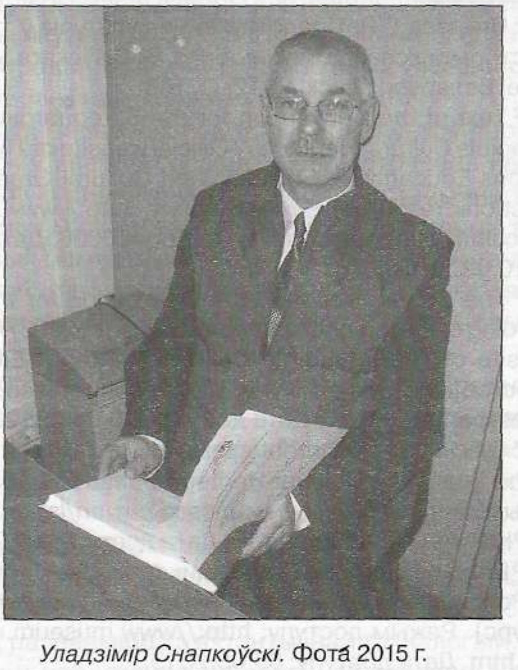

Уладзімір Снапкоўскі. Фота 2015 г.

Прафесар У.Снапкоўскі — вядомы і аўтарытэтны беларускі даследчык гісторыі знешняй палітыкі і дыпламатыі Беларусі ў XX — пачатку XXI ст., адзін са стваральнікаў беларускай навуковай школы знешнепалітычнай гісторыі Беларусі, аўтар больш за 300 навуковых і навукова-папулярных прац (па гістарыяграфіі ўсеагульнай гісторыі і міжнародных адносін, станаўленні сучаснай беларускай эліты, фарміраванні нацыянальнай ідэнтычнасці беларусаў), у тым ліку 11 манаграфій. Шэраг яго артыкулаў былі надрукаваныя за мяжой (у Аўстрыі, ЗША, Польшчы, Расіі, Украіне).

На пачатку 1990-х гг. ішло імклівае развіццё беларускай гістарычнай навукі і адукацыі. Свой істотны ўнёсак зрабіў і прафесар У.Снапкоўскі. Уладзімір Еўдакімавіч распрацаваў новую навуковую і вучэбную дысцыпліну "Гісторыя знешняй палітыкі Беларусі". Ён прапанаваў яе перыядызацыю, вызначыў аб'ект і прадмет, галоўныя кірунні даследаванняў, апісаў гістарыяграфічную традыцыю, сувязь з іншы-

мі гістарычнымі дысцыплінамі і гуманітарнымі навукамі, падвёў вынікі гістарычнага вопыту ажыццяўлення знешняй палітыкі беларускіх дзяржаў і дзяржаўных утварэнняў. Плённая праца ў адпаведным накірунку знайшла ўвасабленне ў вучэбных дапаможніках: "Гісторыя знешняй палітыкі Беларусі" (ад пачаткаў дзяржаўнасці да пачатку XXI ст.) (Мн., 2003—2004, у 2 частках), "Знешняя палітыка Рэспублікі Беларусь (курс лекцый)" (Мн., 2007), "История внешней политики Беларуси" (Мн., 2013). Апошняя кніга — абноўленая і перапрацаваная рускамоўная версія беларускамоўнага выдання 2003—2004 гг. — выйшла ў серыі "Класічнае ўніверсітэцкае выданне". За падрыхтоўку цыкла вучэбных і навуковых работ па гісторыі знешняй палітыкі Беларусі У.Е.Снапкоўскаму ў 2008 г. прысуджана прэмія Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя акадэміка У.І.Пічэты.

Важным дасягненнем беларускай гістарыяграфіі варта лічыць даследаванне прафесарам знешнепалітычнай дзейнасці Беларускай ССР у 1944—1953 гг., што знайшло адлюстраванне ў дзвюх манаграфіях — "Путь Беларуси в ООН" (Мн., 1994) і "Знешнепалітычная дзейнасць Беларусі ў 1944—1953 гг." (Мн., 1994). У першай з іх упершыню ў гістарыяграфіі постсавецкіх дзяржаў ажыццёўлены аналіз праблемы першапачатковага членства рэспублік СССР (на прыкладзе Беларускай ССР і Украінскай ССР) у Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. На падставе знешнепалітычных дакументаў СССР, ЗША, Вялікабрытаніі, знешнепалітычнай дзейнасці БССР і УССР паказаны іх складаны шлях у лік дзяржаў — заснавальніц ААН. У.Е.Снапкоўскі адкрыў такія малавядомыя старонкі беларускай гісторыі, як дапамога Адміністрацыі дапамогі і аднаўлення Аб'яднаных Нацый (ЮНРРА) БССР у 1945—1947 гг., перасяленне беларускага і польскага насельніцтва ў 1944—1948 гг., пазіцыя беларускай дэлегацыі ў ААН па пытаннях бежанцаў і перамешчаных асоб.

Уладзімір Еўдакімавіч плённа распрацоўвае праблематыку сучасных беларуска-расійскіх і беларуска-польскіх адносін, аб чым сведчаць асобныя манаграфіі, выдадзеныя ў апошнія гады. Так, у яго зборніку навуковых артыкулаў "Беларуска-расійскія адносіны" (Мн., 2009) разглядаюцца пытанні фарміравання і развіцця беларуска-расійскіх адносін у 1990-я і пачатку 2000-х гг., змешчаны навукова-аналітычныя агляды прэсы і выніковыя дакументы пасяджэнняў круглага стала беларускіх і расійскіх вучоных па актуальных і перспектыўных пытаннях двухбаковых адносін паміж Рэспублікай Беларусь і Расійскай Федэрацыяй. У выданні прадстаўлена аўтарская канцэпцыя беларуска-расійскіх адносін — канцэпцыя "стратэгічнага партнёрства" і саюзных адносін паміж дзвюма суверэннымі дзяржавамі пры захаванні імі статуса самастойных суб'ектаў міжнароднага права. У манаграфіі "Беларуска-польскія адносіны (1918—1989 гг.): Даследаванні, дакументы, ілюстрацыі і карты" (Мн., 2013) прадстаўлены ключавыя праблемы ўзаемаадносін паміж беларускім і польскім народамі на працягу амаль усяго XX стагоддзя. Гэта першае ў беларускай навуковай літаратуры даследаванне асноўных этапаў гэтых адносін і сувязяў, у якім прапанавана іх перыядызацыя ў 1944—1989 гг. Працягваючы вывучэнне праблематыкі, прафесар Снапкоўскі ў сваёй новай манаграфіі "Шлях скрозь стагоддзе: беларуска-польскія адносіны (1918—2017)" (Мн., 2017), спыніўся на паглыбленым даследаванні ключавых праблем узаемаадносін беларускага і польскага народаў на працягу стагоддзя, разглядаючы іх у шчыльным кантэксце міжнароднай палітыкі. Не абыходзячы вострых вуглоў, а наадварот, засяроджваючы на іх асноўную ўвагу, аўтар паказаў, што гэтыя адносіны ствараюць падставу для аптымістычнага погляду на будучыню двух суседніх народаў.

У сваёй навуковай дзейнасці У.Снапкоўскі шмат увагі надае падрыхтоўцы і выданню зборнікаў дакументаў і матэрыялаў па знешнепалітычнай гісторыі Беларусі ў XX — пачатку XXI ст. Сярод іх "Беларусь у палітыцы суседніх і заходніх дзяржаў" (1914—1991 гг.)" у 4 тамах (Мн., 2008—2015), "Знешняя палітыка Беларусі (1996—2010 гг.)" (Мн., 2008—2014, т. 8—10), "Государственные границы Беларуси (1917—2010 гг.)" (Мн., 2012—2013, у 2 т.). У.Снапкоўскі быў адным са складальнікаў, перакладчыкам з англійскай, нямецкай і польскай моў, аўтарам ці адным з аўтараў уводзінаў і каментараў, адказным рэдактарам і членам рэдкалегіі гэтых унікальных прац. Яны атрымалі прызнанне спецыялістаў у Беларусі і за мяжой, шырока выкарыстоўваюцца ў вучэбным працэсе ў ВНУ. Рэалізацыя гэтых трох праектаў, заказчыкам якіх з'яўлялася Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь, мае вялікае навуковае і грамадска-палітычнае значэнне. Апублікавана больш за тры тысячы дакументаў і матэрыялаў з архіваў Беларусі, Вялікабрытаніі, Германіі, Літвы, Польшчы і Расіі, а таксама з замежных выданняў, якія дагэтуль былі малавядомыя і цяжкадаступныя для беларускіх чытачоў. Дзякуючы гэтым зборнікам Беларусь атрымлівае важныя аргументы для ўмацавання сваёй гістарычнай і міжнародна-прававой ідэнтычнасці. У 2018 г. у выніку супрацоўніцтва У.Снапкоўскага з вядомым польскім гісторыкам Войцэхам Матэрскім у Варшаве пад грыфам Інстытута палітычных даследаванняў Польскай акадэміі навук выйшаў зборнік дакументаў і матэрыялаў "Польска-беларускі вузел", дзе сабрана больш за 500 архіўных і апублікаваных крыніц за 1918—1921 гг. (ад аднаўлення беларускай і польскай дзяржаўнасці да Рыжскага міру). У ім прадстаўлена багатая на падзеі і вельмі складаная і супярэчлівая па сваім змесце гісторыя беларуска-польскіх адносін у адзін з пераломных перыядаў XX ст.

Матэрыялы, вывады і абагульненні, прадстаўленыя ў публікацыях У.Снапкоўскага, увайшлі ў белару-

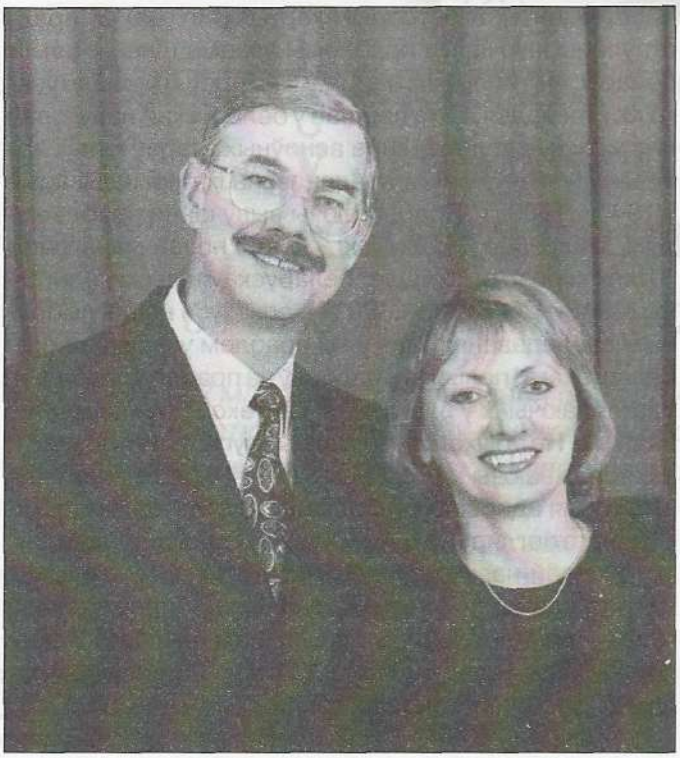

Уладзімір Снапкоўскі з жонкай Святланай (таксама доктарам гістарычных навук). Фота 2000 г.

скую і замежную навуковую і вучэбную літаратуру па гісторыі Беларусі, знешняй палітыкі і міжнародных адносін Беларусі XX — пачатку XXI ст., у энцыклапедычныя выданні, выкарыстоўваюцца на афіцыйным сайце Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь. Ён з'яўляецца адным з распрацоўшчыкаў Канцэпцыі знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь, якая ўвайшла ў Закон Рэспублікі Беларусь "Аб зацвярджэнні асноўных кірункаў унутранай і знешняй палітыкі Рэспублікі Беларусь" (2005).

Прафесару У.Снапкоўскаму даводзілася адстойваць інтарэсы нашай дзяржавы не толькі як даследчыку і лектару. На працягу шэрагу гадоў ён з'яўляўся членам групы беларускіх і польскіх гісторыкаў, што займалася выяўленнем і даследаваннем так званых "цяжкіх пытанняў" гісторыі беларуска-польскіх адносін, удзельнічаў ва ўсіх канферэнцыях, праведзеных гэтай групай у Беларусі і ў Польшчы. Дасягнутае ў выніку гэтых сустрэч збліжэнне пазіцый беларускіх і польскіх гісторыкаў па вострых пытаннях беларуска-польскіх адносін спрыяе паглыбленню даверу паміж народамі і паляпшэнню агульнай атмасферы ў адносінах паміж дзвюма суседнімі дзяржавамі.

Уладзімір Еўдакімавіч — член вучонага савета факультэта міжнародных адносін БДУ, член камітэта "Правазнаўства і міжнародныя адносіны" камісіі па вылучэнні работ на суісканне прэміі імя першага рэктара БДУ У.І.Пічэты, член рэдкалегій навуковых часопісаў па міжнародных адносінах у Польшчы і Украіне. З'яўляўся членам рэдкалегіі часопіса "Веснік БДУ" (серыя 3), членам спецыялізаваных саветаў па абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый па гісторыі знешняй палітыкі і міжнародных адносін і па палітычных навуках пры БДУ. Ён падрыхтаваў чатырох кандыдатаў і аднаго доктара гістарычных навук. Прынцыповасць, патрабавальнасць і адначасова павага да вучняў, добразычлівасць, асабістая сціпласць і працавітасць — якасці, уласцівыя У.Е.Снапкоўскаму як педагогу і чалавеку.

Прафесар У.Снапкоўскі ўдзельнічаў у міжнародных навуковых канферэнцыях у Вялікабрытаніі, Германіі, Літве, Польшчы, Расіі, ЗША, Украіне, прайшоў навуковыя стажыроўкі ў Хумберсайдскім універсітэце (г. Хал, Вялікабрытанія), Інстытуце Гарымана Калумбійскага ўніверсітэта (Нью-Ёрк), Грынвічскім універсітэце (Лондан), Інстытуце міжнародных адносін Вроцлаўскага ўніверсітэта, Украінскім інстытуце міжнародных адносін, Дыпламатычнай акадэміі Міністэрства замежных спраў Расійскай Федэрацыі. У якасці ўдзельніка міжнароднага праекта "Фарміраванне эліты ў посткамуністычнай Еўропе" (галоўная арганізацыя — Мічыганскі ўніверсітэт, ЗША) выступіў з дакладам "Фарміраванне эліты ў постсавецкай Беларусі" (лістапад 1994 г., Мічыган). Стажыроўка ў Хумберсайдскім універсітэце дазволіла яму распрацаваць навучальны курс "Масавая і міжнародная камунікацыя", а навуковая стажыроўка (запрошаны вучоны) ў Інстытуце Гарымана Калумбійскага ўніверсітэта (Нью-Ёрк, ЗША) ажыццяўлялася ў межах урадавай праграмы ЗША "Актуальныя праблемы" (адміністратар — Міжнародны даследчы і адукацыйны савет, IREX). На міжнароднай навуковай канферэнцыі "Беларусь і яе значэнне для Расіі, Цэнтральнай і Усходняй Еўропы і Захаду" (Гарвардскі ўніверсітэт, красавік 1999 г.) беларускі навуковец выступіў з дакладам аб беларуска-расійскіх адносінах, а ў Грынвічскім універсітэце (Лондан) прыняў удзел у абмеркаванні праблемы "Стварэнне новых модуляў у еўрапейскіх даследаваннях". На міжнароднай канферэнцыі да 100-годдзя БНР (сакавік 2018 г., Лондан) ён выступіў з дакладам "БНР вачыма Лондана: па матэрыялах брытанскага Форын офіса (1918—1920 гг.)", дзе ўвёў у зварот шмат невядомых дагэтуль крыніц і дакументаў з Нацыянальнага архіва Вялікабрытаніі, у якім працаваў па праграме Еўрапейскага Саюза "МОСТ". Юбіляр з'яўляецца лаўрэатам прэміі імя акадэміка РАН В.А.Капцюга Сібірскага аддзялення РАН (2003) за выданне кнігі "Очерки истории белорусов Сибири".

***Рыгор Лазько**, прафесар Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар гістарычных навук;*

***Святлана Свілас**, прафесар БДУ, доктар гістарычных навук*

Сябры, калегі, вучні, рэдакцыя "Беларускага гістарычнага часопіса" жадаюць Уладзіміру Еўдакімавічу моцнага здароўя і новых творчых здзяйсненняў!